

Sylwia Kierczyńska¹

Katedra Ekonomiki Przedsiębiorstw Agrobiznesu
Akademia Rolnicza im. A. Cieszkowskiego
Poznań

Produkcja i eksport przetworów z owoców i warzyw w Polsce

Production and export of processed fruit and vegetables in Poland

Abstract. The aim of his paper was to present changes in the amount and structure of fruit and vegetable processing industry production and export in Poland, in years 1993-2005. Both the production of processed vegetables and processed fruit has increased in the analyzed period. About 62% of the processed fruit was exported and in case of the processed vegetables it was about 46%.

Key words: processing industry, processed fruits, processed vegetables

Synopsis. Celem pracy było przedstawienie zmian w wielkości i strukturze produkcji oraz eksportu przetworów z owoców i warzyw w Polsce w latach 1993-2005. W analizowanym okresie zwiększyła się zarówno wielkość produkcji przetworów z owoców jak i z warzyw. Do rozwoju przetwórstwa owocowo-warzywnego w Polsce przyczynił się niewątpliwie eksport, którego udział w produkcji przetworów owocowych sięgał 62%, a przetworów warzywnych 46%.

Słowa kluczowe: przemysł przetwórczy, przetwory owocowe, przetwory warzywne

Wstęp

Przetwórstwo owoców i warzyw jest ważną gałęzią przemysłu w Polsce. Według danych GUS [Rocznik... 2006] wartość produkcji sprzedanej tej branży wynosiła 7893,7 mln zł, co stanowiło 8,7% produkcji sprzedanej ogółu artykułów spożywczych i napojów, a 1,7% wartości produkcji sprzedanej sektora przetwórstwa przemysłowego². W przetwórnictwach owocowo-warzywnych w 2005 roku zatrudnionych było przeciętnie 28 tys. osób, czyli prawie 10% zatrudnionych w produkcji artykułów spożywczych i napojów, a oznaczało to 1,7% przeciętnego zatrudnienia w przetwórstwie przemysłowym².

Produkcją przetworów owocowych i warzywnych zajmowało się w Polsce około 1,5 tys. podmiotów, z czego blisko 70% to mikrofirmy, zatrudniające mniej niż 10 osób, a tylko 11% przedsiębiorstw zatrudniało więcej niż 50 osób [Gąsowski 2004; Nosecka 2004]. Moce przerobowe 90% zakładów przetwórczych nie przekraczały tysiąca ton produktów rocznie, natomiast firmy wytwarzające co najmniej 10 tys. ton przetworów owocowo-warzywnych rocznie stanowiły zaledwie 5% liczby wszystkich przedsiębiorstw tej branży [Gąsowski 2004]. Udział kapitału zagranicznego w branży przetwórstwa owoców i warzyw wynosił około 60%, co sprawiło, że poziom technologiczny większości zakładów (średnich i dużych) nie odbiegał od tego poziomu w krajach Europy Zachodniej [Nosecka 2004].

W czasie kilkunastu ostatnich lat dokonało się wiele zmian w całym przemyśle spożywczym, w tym również w przetwórstwie owoców i warzyw. Początek lat

¹ Dr inż., ul. Wojska Polskiego 28, 60-637 Poznań, tel. (61)848 71 29, e-mail: sylw@au.poznan.pl

² Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 49 osób [Rocznik... 2006].

dziewięćdziesiątych był korzystny dla tej branży, która uzyskiwała wysoką rentowność i była w stosunkowo dobrej sytuacji ekonomicznej. Kolejne lata po 1992 roku przyniosły wysoką ujemną rentowność, a poprawa sytuacji ekonomicznej w całej branży przemysłu owocowo-warzywnego nastąpiła po 2001 roku [Urban 2005].

Pomimo nienajlepszej sytuacji finansowej branży, przetwórstwo owocowo-warzywne w Polsce rozwijało się prężnie, między innymi dzięki odpowiedniej bazie surowcowej. Według Noseckiej [2006] dostawy do przetwórstwa stanowiły średnio 65-70% zbiorów owoców i ponad 60% ich produkcji towarowej. Także dokonujące się w ostatnich czasach zmiany nawyków żywieniowych Polaków miały niewątpliwie wpływ na wzrost popytu na przetwory owocowe i warzywne.

Celem pracy było przedstawienie zmian w wielkości i strukturze produkcji oraz eksportu przetworów z owoców i warzyw w Polsce w latach 1993-2005.

Produkcja i eksport przetworów owocowych

Produkcja przetworów owocowych w latach 2000-2005 wynosiła średnio prawie 700 tys. ton, wobec 500 tys. ton w okresie 1993-1999 (tabela 1). Zwiększyła się zatem o 40%. Wśród przetworów owocowych dominowały mrożonki. Ich udział w masie produktów wyniósł 45% przeciętnie w latach 2000-2005 i właściwie nie zmienił się w stosunku do udziału w okresie poprzednim. Stosunkowo duży udział miały także soki zagęszczone, 33% w okresie 2000-2005 wobec 24% w latach 1993-1999. Udział dżemów oraz marmolad, powideł, past i przecierów wyniósł odpowiednio 8% i 9% w latach 2000-2005. W przypadku dżemów nieznacznie zwiększył się w porównaniu do okresu poprzedniego, natomiast marmolad, powideł, past i przecierów zmniejszył się z 13% w latach 1993-1999. Relatywnie niewielki udział w strukturze produkcji przetworów owocowych miały kompoty (1%-2%, a także susze (1% i mniej).

Tabela 1. Produkcja przetworów owocowych, tys. ton/rok
Table 1. Production of the processed fruit, thousand ton/year

Produkt	Średnia	Struktura	Średnia	Struktura
	1993-1999	1993-1999	2000-2005	2000-2005
Soki zagęszczone (łącznie z warzywnymi)	118,5	24%	230,9	33%
Dżemy	32,8	7%	58,7	8%
Marmolady, powidła, pasty i przeciery	63,8	13%	59,4	9%
Kompoty	8,0	2%	7,7	1%
Mrożonki	217,1	44%	313,3	45%
Susze	3,7	1%	2,9	0,4%
Pozostałe	47,7	10%	18,6	3%
Razem przetwory	491,6	100%	691,4	100%
Soki pitne, nektary i napoje owocowe i owocowo-warzywne	391,0	-	1088,7	-

Źródło: [Rynek... 1997-2006] oraz obliczenia własne

Wielkość produkcji przetworów owocowych w analizowanych okresach zwiększyła się w przypadku soków zagęszczonych i dżemów prawie dwukrotnie, a mrożonek prawie o

połowę. Zmniejszyła się, chociaż niewiele, przeciętna wielkość produkcji marmolad, powideł, past i przecierów, kompotów oraz suszy. Największy, bo prawie trzykrotny wzrost produkcji nastąpił w przypadku soków pitnych, nektarów i napojów. Ich produkcja z niecałych 400 tys. ton średnio w latach 1993-1999 zwiększyła się do ponad tysiąca ton średnio w okresie 2000-2005. Soków i napojów produkowano w tym okresie dużo więcej niż wynosiła wielkość produkcji pozostałych grup przetworów owocowych łącznie.

Tabela 2. Eksport przetworów owocowych, tys. ton/rok
Table 2. Export of processed fruit, thousand ton/year

Produkt	Średnia 1993-1999	Struktura 1993-1999	Średnia 2000-2005	Struktura 2000-2005
Soki zagęszczone i pitne	119,84	37%	272,13	49%
- w tym koncentrat jabłkowy	101,09	-	200,40	-
Mrożonki	185,43	57%	242,27	44%
Susze	1,99	1%	2,03	0,4%
Dżemy, marmolady, przeciery	6,27*	2%	21,43	4%
Przetwory gotowe w puszkach	7,52*	2%	16,95	3%
Owoce tymczasowo zakonserwowane	4,73*	1%	1,63	0,3%
Razem przetwory	326,99	100%	556,45	100%

* od 1994 roku.

Źródło: jak w tab. 1

Eksport przetworów owocowych w latach 2000-2005 wyniósł przeciętnie 556 tys. ton i zwiększył się w porównaniu do wcześniejszego okresu o 70% (tabela 2). W strukturze eksportu pod względem wagi dominujące znaczenie miały dwie grupy przetworów: soki zagęszczone i pitne oraz mrożonki. Udział soków wyniósł prawie 50% i zwiększył się znacząco w porównaniu z okresem 1993-1999. Wśród eksportowanych soków dominujący udział miał koncentrat jabłkowy. W drugim z okresów stanowił wagowo 70% tej grupy przetworów owocowych wobec 85% w latach wcześniejszych. Z kolei udział mrożonek wyniósł 44% i obniżył się w porównaniu do okresu wcześniejszego. Relatywnie mały w eksporcie przetworów owocowych był udział produktów wysoko przetworzonych, tzn. dżemów, marmolad i przecierów oraz przetworów gotowych w puszkach. W ostatnim okresie wyniósł on odpowiednio 4% i 3% i zwiększył się w porównaniu do lat wcześniejszych. Z kolei udział suszy i owoców tymczasowo zakonserwowanych stanowił ułamek procenta w wielkości eksportu przetworów owocowych i nieznacznie zmniejszył się w porównaniu do lat 1993-1999.

Wśród przetworów owocowych eksportowanych z Polski wagowo najwyższy, bo ponad trzykrotny wzrost miał miejsce w przypadku dżemów, marmolad i przecierów. Ponad dwukrotnie zwiększył się eksport przetworów gotowych w puszkach oraz soków zagęszczonych i pitnych. Niewiele zwiększył się eksport mrożonek i suszy, natomiast w okresie 2000-2005 wyeksportowano prawie trzykrotnie mniej owoców tymczasowo zakonserwowanych w porównaniu do lat 1993-1999.

Eksport był głównym przeznaczeniem przetworów owocowych wyprodukowanych w Polsce. W okresie 2000-2005 aż 62% produkcji (bez soków i napojów) zostało sprzedane za granicę. Dla porównania, w okresie wcześniejszym było to 56%. Spośród przetworów owocowych eksport miał dominujące znaczenie w przypadku mrożonek i suszy. W latach

2000-2005 udział eksportu w stosunku do wielkości produkcji mrozonek wynosił 77%, a w okresie wcześniejszym był jeszcze większy, bo stanowił 85% produkcji. W przypadku suszy wyeksportowano 71% produkcji w ostatnich latach, natomiast 54% średnio w latach 1993-1999. Przetworami owocowymi, które w większości trafiały na krajowy rynek, były soki (zagęszczone i pitne) i napoje, dla których eksport stanowił około 21% produkcji w ostatnich latach i nieznacznie zmniejszył się w porównaniu do okresu wcześniejszego (24%). Zwiększył się natomiast udział eksportu w produkcji dżemów, marmolad i przecierów. W latach 2000-2005 wynosił 18% wobec 6% w okresie 1993-1999.

Produkcja i eksport przetworów warzywnych

Wielkość produkcji przetworów warzywnych w latach 2000-2005 wynosiła przeciętnie 722 tys. ton i była dwa razy większa niż w okresie 1993-1999 (tabela 3). W strukturze produkcji dominowały mrożonki, których wagowy udział w ostatnim okresie wynosił 48% i zwiększył się niewiele wobec 45% w latach 1993-1999. Udział konserw w latach 2000-2005 wynosił 16% i zwiększył się w porównaniu do poprzedniego okresu, udział marynat nie zmienił się i w obydwu analizowanych okresach wynosił przeciętnie 12%, natomiast udział keczupu i sosów pomidorowych zmniejszył się z 13% w latach 1993-1999 do 9% w okresie 2000-2005. Udział koncentratu pomidorowego w strukturze produkcji przetworów warzywnych wynosił 4% i zmniejszył się z 6% w okresie 1993-1999. Relatywnie niewielki udział w produkcji miały kwaszonki (2%) oraz susze warzywne (2-3%).

Tabela 3. Produkcja przetworów warzywnych, tys. ton/rok
Table 3. Production of the processed vegetable, thousand ton/year

Produkt	Średnia 1993-1999	Struktura 1993-1999	Średnia 2000-2005	Struktura 2000-2005
Konserwy	45,43	12%	117,63	16%
Marynaty	46,56	12%	88,12	12%
Kwaszonki	7,76	2%	14,92	2%
Susze warzywne	8,60*	2%	24,02	3%
Koncentrat pomidorowy	24,60*	6%	30,50	4%
Mrożonki	170,27	45%	347,60	48%
Keczup i sosy pomidorowe	49,08*	13%	67,67	9%
Pozostałe przetwory	28,83	8%	31,08	4%
Razem przetwory	380,23	100%	721,53	100%
Soki pitne	60,04	-	40,08**	-

* od 1996 roku, ** jednogatunkowe
Źródło: jak w tab. 1

Chociaż udział mrozonek warzywnych nie zmienił się mocno między analizowanymi okresami, to wielkość ich produkcji uległa podwojeniu, ze 170 tys. ton do prawie 350 tys. ton. Jeszcze bardziej, bo dwu- i półkrotnie zwiększyła się produkcja konserw, a prawie trzykrotnie produkcja suszy warzywnych. Prawie dwukrotnie zwiększyła się produkcja marynat i kwaszonek, natomiast zaledwie o połowę produkcja keczupu i sosów

pomidorowych. Niewiele zmieniła się natomiast wielkość produkcji koncentratu pomidorowego. Nie można natomiast porównać zmian w produkcji soków pitnych z uwagi na różnicę w prezentowaniu tych danych. Dla okresu 2000-2005 podana została tylko produkcja soków pitnych jednogatunkowych, przez co zapewne jest ona o 1/3 mniejsza w porównaniu do okresu wcześniejszego.

Tabela 4. Eksport przetworów warzywnych, tys. ton/rok
Table 4. Exports of the processed vegetable, thousand ton/year

Produkt	Średnia 1993-1999	Struktura 1993-1999	Średnia 2000-2005	Struktura 2000-2005
Mrożonki i mrożone przetwory gotowe	111,30	70%	257,68	78%
Susze	6,93	4%	11,87	4%
Marynaty	16,59	10%	20,92	6%
- w tym ogórki konserwowe	11,93	-	11,73	-
Kwaszona kapusta	12,70	8%	12,72	4%
Konserwy i warzywa tymczasowo zakonserwowane	10,74	7%	18,77	6%
Przeciery i pasty (łącznie z keczupem)	0,76	0,5%	6,42	2%
Razem przetwory	159,27	100%	328,37	100%

Źródło: jak w tab. 1

Wielkość eksportu przetworów warzywnych wynosiła w latach 2000-2005 średnio 328 tys. ton i zwiększyła się w porównaniu do okresu 1993-1999 ponad dwukrotnie (tabela 4). W strukturze eksportu warzyw dominowały mrożonki. Ich wagowy udział wynosił 78% i zwiększył się w porównaniu do lat 1993-1999 o 8%. Znaczenie pozostałych przetworów w eksporcie było dużo mniejsze. W przypadku marynat i warzyw tymczasowo zakonserwowanych było to po 6%, a ich udział w strukturze eksportu przetworów warzywnych nieznacznie się zmniejszył w porównaniu do okresu 1993-1999. Również niewielki, bo 4% udział miały susze i kapusta kwaszona. Z kolei udział past i przecierów wynosił zaledwie 2% w latach 2000-2005, jednakże zwiększył się wyraźnie w porównaniu do okresu wcześniejszego.

Wzrost eksportu przetworów warzywnych dokonał się dzięki prawie dwu- i półkrotnemu zwiększeniu eksportu mrozonek. Prawie dwukrotnie zwiększył się eksport suszy i konserw oraz marynat innych niż ogórki konserwowe. Eksport ogórków konserwowych właściwie się nie zmienił, podobnie jak kapusty kwaszonej. Natomiast ponad ośmiokrotnie zwiększyła się wielkość eksportu past i przecierów.

Przetwory warzywne produkowane w Polsce trafiały głównie na rynek krajowy. Udział eksportu w produkcji wynosił 46% w latach 2000-2005 wobec 42% w okresie poprzednim. Nie dotyczy to jednakowo wszystkich grup przetworów warzywnych. W przypadku mrozonek 74% produkcji zostało wyeksportowane w okresie 2000-2005, a w latach 1993-1999 było to 65%. Dość wyraźnie zmniejszył się w ostatnim okresie udział eksportu suszy w odniesieniu do produkcji. W latach 2000-2005 wynosił 49%, natomiast w okresie wcześniejszym, aż 81%. Zmniejszył się również udział eksportu w produkcji konserw i marynat. W przypadku marynat wynosił 24% wobec 36% w latach 1993-1999,

natomiast udział eksportu konserw w latach 2000-2005 wyniósł 16% wobec 24% w okresie wcześniejszym.

Podsumowanie

Rozwój przetwórstwa owocowo-warzywnego w Polsce umożliwił wzrost produkcji przetworów. Zwiększyła się zarówno wielkość produkcji przetworów z owoców jak i z warzyw. Produktami o największej dynamice wzrostu produkcji były soki owocowe, zarówno te zagęszczone jak i soki pitne i napoje, ponadto konserwy i susze warzywne. Duże tempo wzrostu produkcji charakteryzowało dżemy i mrożonki owocowe, a także przetwory z warzyw: marynaty, kwaszonki, mrożonki oraz keczup i sosy pomidorowe. Na prawie nie zmienionym poziomie w obydwu okresach była produkcja koncentratu pomidorowego. Na znaczeniu traciła produkcja kompotów, marmolad, powideł, pulp i przecierów oraz suszy owocowych.

W asortymencie eksportowanych przetworów dominowały mrożonki owocowe i warzywne oraz soki zagęszczone i pitne. W analizowanym okresie zwiększył się eksport zarówno przetworów z owoców jak i warzyw. Należały do nich zarówno grupy produktów o małym udziale w eksporcie, takie jak dżemy, marmolady, przeciery, przetwory gotowe w puszkach, susze i konserwy warzywne, marynaty, pasty i przeciery z warzyw, ale również dużym wzrostem eksportu charakteryzowały się soki zagęszczone i pitne oraz mrożonki warzywne.

Do rozwoju przetwórstwa owocowo-warzywnego w Polsce przyczynił się niewątpliwie eksport, którego udział w produkcji przetworów owocowych sięgał 62%, a przetworów warzywnych 46%. Wśród przetworów produkowanych głównie dla zagranicznych odbiorców wymienić należy mrożonki i susze zarówno z owoców jak i z warzyw, których eksport stanowił ponad 70% wielkości produkcji.

Literatura

- Gąsowski J. [2004]: Przetwórstwo owocowo-warzywne. Agencja Dziennikarska „Raport”, Warszawa.
- Nosecka B. [2004]: Przemysł owocowo-warzywny. Fundusz Współpracy, Warszawa 2004.
- Nosecka B. [2006]: Rola przetwórstwa owoców w przyszłościowym sadownictwie. [W:] Przyszłość polskiego sadownictwa. Lublin.
- Rocznik statystyczny przemysłu. [2006]. GUS, Warszawa.
- Rynek owoców i warzyw. Stan i perspektywy. [lata 1997-2006] *Analizy rynkowe* nry 10-29. IERiGŻ-BIP, ARR, MRiRW, Warszawa.
- Urban R. [2005]: Zmiany w przetwórstwie owoców i warzyw oraz ich przyczyny i następstwa. *Roczniki Naukowe SERiA* tom VII, zeszyt 2, s.229-234.